

בימים ההם בזמן הזה: מצפים לנסים בחנוכה

1) בראשית (וישלח) – פרק לב, פסוקים י-יג

י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב, אֱלֹקֵי אֲבֵי אַבְרָהָם, וְאֱלֹקֵי אֲבֵי יִצְחָק: ד' הָאָמַר אֵלַי, שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלְדֹתֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ. יא קִטְנֹתַי מִכָּל הַחֲסֻדִים, וּמִכָּל הָאֲמֹת, אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדְּךָ: כִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׂנֵי מַחְנוֹת. יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אַחִי, מִיַּד יְעֹשׂוּ: כִּי יֵרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא וְהִכְנִי, אִם עַל בָּנָיִם. יג וְאֶתְּהָ אֲמַרְתֶּה, הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ; וְשִׁמְתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם, אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֵב.

2) מסכת שבת דף לב. (וכן במסכת תענית דף כ:)

לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושים לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו אמר רבי חנין מאי קראה? "קִטְנֹתַי מִכָּל הַחֲסֻדִים, וּמִכָּל הָאֲמֹת" (בראשית לב, יא)...

3) מסילת ישרים – פרק ט (ר' משה חיים לוצאטו זצ"ל, 1707-1746 [רמח"ל])

...דע כי יש יראה ויש יראה: יש יראה ראויה ויש יראה שוטה, יש בטחון ויש הוללות. כי הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסבא נכוחה לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו. ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענש.

4) ספר החינוך – מצוה תקמו

...עם היות הקב"ה משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזירתו ובמצותו, לפי זכותם או חיובם, אעפ"כ צריך לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים, כי הקב"ה ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שתהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה, וכמו"כ יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש האיש, שתוצץ את מוחו, והקב"ה חנן גופות בני האדם ויפח בהם נשמת חיים בעלת דעת, לשמור מכל פגע... אמנם יש קצת מבני אדם אשר המלך חפץ ביקרם לרוב חסידותם ודבקות נפשם ודרכיו בה, אבל רוב בני האדם בחטאם לא זכו אל המעלה הזאת, וע"כ תצוינו התורה לשמור משכונתינו ומקומתינו לבל יקרנו מות בפשיעתנו, ולא נסכן את נפשותינו על סמך הנס, ואמרו חז"ל בתורת כהנים (אמור), הסומך על נס אין עושין לו נס ולכן גם בהלחם ישראל מלחמת מצוה עפ"י ה' היו עורכין מלחמתו, ועושין כל עניינם כאילו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי, וכן ראוי לעשות".

5) פסחים – פרק י, משנה ה

...בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים...

6) קדושת לוי - קדושות לחנוכה, קדושה ראשונה

...והנה הלא ידוע שכל הנסים וכל ההארות שנתגלה בימים קדמונים, מתגלה בכל שנה ושנה. כגון בחנוכה, הנס של חנוכה והחסדים שהיה למתתיהו בן יוחנן כהן גדול, כאשר אנו מדליקין הנרות של חנוכה. ובפורים, מתגלה הנסים והחסדים שנתגלה בימי מרדכי ואסתר, וכן נתגלה בכל שנה ושנה. וכן ההארה דבשבעות, נתגלה בכל שנה ושנה קדושת מתן תורה. וכן בראש השנה, נתגלה הארות בריאת העולם. כמבואר בכתבי האר"י (עי' פ"ח שער מקרא קודש פ"ג; שער ר"ה פ"א). לכן התקינו הברכה 'שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. ועיין בט"ז בסימן תרפ"ב סעי' ג' סק"ה שהוקשה לו על הנוסח 'בזמן הזה', ועיין שם שמביא בשם לבוש הנוסח 'ובזמן הזה'. אבל לי הפעוט והצעיר נראה לי כפשוטו. דהנה צריכין להבין למה עשאו יום טוב וקבעו בהלל ובהודאה על הנס דשמונת ימי חנוכה ודפורים, ולא עשאו יום טוב ביום מלחמות סיסרא, וביום מלחמות סנחרב אשר היה נס גדול שרצה האל יתברך לעשות חזקיהו משיח וכו' (סנהדרין צד, א), וביתר נסים שבכל יום. אלא, הנס שראו אבותינו ונביאים הקדמונים ואנשי כנסת הגדולה שעשה גם כן פעולה במעשינו הטובים, שאלו החסדים נתגלה בכל שנה ושנה ובכל דור ודור ומאירים אלו הנסים לפי גודל מעשיהם

אשר עשו הקדמונים שיתגלה תמיד, עשאוּם יום טוב, כגון חנוכה ופורים ושלש רגלים. אבל במלחמות סיסרא וסנחרב וכדומה להם, ראו הקדמונים שלא היה כח בידם שיתגלה זה ההארה לזה הנס והחסדים ההמה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה, לכן לא עשאוּם ימים טובים. וזה היה כוונת אנשי כנסת הגדולה 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', כלומר, שאלו החסדים והניסים וההארות שהיו אז בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, נתגלה עד עכשיו, בזמן הזה. וגם בנוסח ד'על הנסים' נאמר גם כן 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', ולכאורה תיבת 'ופורקן כהיום הזה' אין לו הבנה. ולפי עניות דעתי יתכן לומר, כלומר, שכהיום הזה הפורקן והתשועה שהיה אז בימים ההם, בימי מתתיהו כו'. וזהו 'לשנה אחרת עשאוּם י"ט וקבעום בהלל ובהודאה' (שבת כא, ב), כלומר, שקבעו שאלו ההארות והנסים והחסדים יהיו תמיד, ובזה אנו ממשיכין ההארה תמיד בכל זמן. וזה 'קבעום', כלומר שקבעו אותם בכל דור ודור.¹

7) אורח חיים – סימן קפז [דיוקים בנוסח ברכת המזון], סעיף ד

הגה: ואומרים על הנסים בחנוכה ובפורים, קודם ועל הכל וכו'; ואם לא אמרו, אין מחזירין אותו (טור). וע"ל סימן תרפ"ב.² ומ"מ יוכל לאומרו בתוך שאר הרחמן, ויאמר: **הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והכי נהוג (כל בו).**

8) שערי תשובה (שם); וע"ע בישועות יעקב - סימן תרפב, ס"ק ב)

ויאמר הרחמן הוא כו' - ועיין מ"ש א"י בבכ"ש³ דאע"ג דמוכח בברכות שאין להתפלל שיעשה לו נס מ"מ כיון שאומר יעשה לנו לשון רבים שפיר דמי. ולכן בנוסח שאחר נשיאת כפים לא יאמר ויעשה לי נסים רק ויעשה לנו. וגם יש לחלק דכגון ההיא דמלחמת חשמונאי שהנסים היו דרך טבע העולם לא היה תפלת שוא אבל צריך ליזהר מלהתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך טבע העולם, ואין ראייה מעובדא דר"ח בן דוס' דרב גובריי וע"ד "ותגזר אומר ויקום"⁴ ע"ש:

9) מסכת עבודה זרה דף יח:

...הוה הנהו כלבי דהוה קא אכלי אינשי, שקל קלא שדא בהו, הוה קאתו למיכליה, אמר: אלהא דמאיר ענני! שבקוה, ויהבה ליה. לסוף אשתמע מילתא בי מלכא, אתיוה אסקוה לזקיפה, אמר: אלהא דמאיר ענני! אחתוה...

10) מהרש"א (שם)

אלהא דמאיר ענני וכו'... ויש לדקדק היאך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה על עצמו בחייו שהרי אמרו אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם שנאמר אלהי אברהם ופחד יצחק וגו'! **וי"ל דלא אמר אלהא דמאיר כו' רק לסימן בעלמא על שמו**, ולא נתכוין כל עיקר על שמו רק נתכוין אלהא דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו או שאמר אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה, כמו שייסד הפייט ומי יאיר לך מאיר כו', הוא יעננו להציל אותנו בנס מידיהם וק"ל:

11) דברי שאול – דרשות, עמ' מד.⁵ (ר' יוסף שאול הלוי נאטענזאן זצ"ל [1808-1875])

בש"ע או"ח סי' תרפ"ב ס"א בהג"ה י"א כששכח על הנסים בברכת המזון כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, והרב התבואות שור בבכור שור [שבת כא] הקשה ע"ז מהא דאמרו בברכות דף ס. היתה אשתו מעוברת ואמר יה"ר שתלד

¹ וע"ע קדושת לוי - חנוכה - בנוסח הברכה אומרים 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. כי כל הנסים היו למעלה מהזמן, כמו ניסי מצרים וים סוף וירדן, וכל הנסים היו למעלה מהטבע, מה שאין כן נס חנוכה ופורים היו בתוך הטבע, דחשמונאי ובניו עשו מלחמה, ובפורים היתה אסתר המלכה. לכן מברכין בחנוכה שעשה נסים כו' 'בזמן הזה', רצה לומר בתוך הזמן, שהוא עולם הזה, בתוך הטבע עשה נסים, שהכל היה מאתו יתברך... ובכל שנה בימים הללו מתגלה הנס ההוא, והשם יתברך ברוך הוא משפיע בימים הללו לעמו תשועה ופדיון. וזהו שאנו אומרים בשמונה עשרה (נוסח 'על הנסים') ולעמך ישראל עשית כו' כהיום הזה, 'כהיום' דייקא, רצה לומר דגם היום הוא התשועה ופדיון בימים ההם כמו בעת ההוא:

² וז"ל רמ"א (שם) – 'הגה: י"א כששכח על הנסים בברכות המזון כשמגיע להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (כל בו, וכבר נתבאר סימן קפ"ז סעיף ד')."

³ בבכור שור

⁴ איוב פרק כב, פסוק כח; עיין מסכת סוטה דף יב.

⁵ וכתוב שם וז"ל: "דרוש לשבת חנוכה שנת "הדלקת חנוכה" בעת שהטה הקיסר יר"ה עלינו חסדו לקרא לנו דרור להיות כאחד האזרחים והתושבים בכל מדינות מלכותו יאריך ימים על ממלכתו אמן." עכ"ל.

אשתי זכר הרי זה תפלת שוא... ומשני אין מזכירין מעשה ניסים, הרי דאין מזכירין מעשה ניסים ע"ש, (שדחה זאת מהלכה)...

והנה כל הטעם דאין מזכירין מעשה ניסים הוא לפי שקשה להקב"ה לשנות הטבע ומנכין לו מזכותיו. ומעתה נכון, עפ"י מה שפירשתי מה שתקנו בנוסח הברכה בימים ההם בזמן הזה ועט"ז תרפ"ב סק"ה במ"ש בכפל הלשון אמנם נראה דהנה עת וזמן הוא לכאורה שמות הנרדפים אבל באמת עת הוא גוף העת והזמן הוא מה שמזומן ומוכן להעת הוא ההוא דהנה הר"ן בדרושיו דרוש ג' פירש מה שאמרו ר"ה יא בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל וביאר דע"י שהימים האלו היו מוכנים לנס ע"כ יוכל הנס לבא ע"ד משל כלי שלא קבלה חום מעולם קשה שתקבל חום מכלי אשר כבר קבלה חום ולכך בניסן שכבר נגאלו הימים התפעל בהם השינוי ולכך בניסן עתידין להגאל וז"ש בימים ההם בזמן הזה דהיינו מה שמזומן ועומד ע"י הימים האלו וזה לדעתי מ"ש בשבת כגא מאי ממעט ממעט זמן ונמעוט נס נס כל יומא איתא ופירש"י זמן משהגיענו להתחלת זמן הגיענו והנס היה כל יומא ולא נדע ההבדל ועט"ז סי' תרע"ו ולפמ"ש א"ש דהזמן היינו מה שמוכן ע"י הימים האלו שנשתנו וא"כ כל שמזומן ועומד והוכנו הימים האלו אין נפקותא תיכף משיגיע הזמן הגיע אבל הנס היה בכל יום. ובזה נראה מה שתקנו להדליק נר של חנוכה דהנה לפמ"ש ע"י הדלקת הנר חנוכה שנעשה בו נס נמשך והולך על כל הדורות שיהיה בו נעשים ניסים וזה נקרא של כדאמרו בשבת כ"ט ע"ב מאי אריא דתני פתילת הבגד ליתני פתילה של בגד מאי פתילת הבגד דעדיין בגד הוא ופירש"י דשל בגד משמע שקפלה מבגד והבגד משמע שקפלה הבגד עצמה וא"כ ג"כ של חנוכה היינו מה שבא ונמשך והולך מהנס של חנוכה ומעתה ל"ק קושית התב"ש דכאן לא שייך אין מזכירין מעשה ניסים דכאן הנס נמשך ממה שהיה נס מקודם.

12) בית יוסף – אורח חיים, סימן תרע

ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים, דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות? וי"ל:

- 1) שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.
- 2) ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה.
- 3) אי נמי שבלייל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה:

13) מאירי [בית הבחירה] – מסכת שבת דף כא:

ויש מי שפירש שאף הם הרגישו במיעוט השמן וחלקוהו לשמנה לילות כשיעור ההליכה והחזרה. ואין נראה לי שא"כ היאך היו הם סומכים על הנס בלילה ראשונה:

14) שיח שרפי קודש – חלק שני, שבת ומועדים, חנוכה אות מה, עמ' ריא

הרה"ק בעל חי' הרי"ם זצוק"ל הקשה מדוע בשום מצוה לא תקנו חכז"ל מהדרין מן מהדרין רק במצות נר חנוכה? ותי' שבאמת לא הי' ישראל סומכין על הנס רק הי' חולקין את הפך שמן לשמונה ימים ועשו פתילות דקות שיספיק לשמונה ימים אף על פי שלא יהי' בהידור כל כך, דהא כל יום לא יהי' רק שמן מעט ופתילות דקות, ועשה הקב"ה נס שבכל יום דלק בהידור כמו שמן מרובה ופתילות עבה, ומפני זה תיקנו מהדרין מן מהדרין שכל הנס הי' ההידור. ובזה מתורץ קושית המפורשים שבליילה ראשונה לא הי' נס כלל שגם כן הי' נס בלילה ראשונה במה שדלק בהידור וד"ל.

15) ספר יצירה – פרק ה

המליך אות ס' בשינה, וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם קשת בעולם, וכסלו בשנה, וקיבה בנפש זכר ונקבה.

16) תפארת שמואל – עה"ת, חנוכה אות כא (ר' שמואל צבי מאלכסנדר זי"ע)

לשנה אחרת קבעום ועשאוים יום טוב בהלל והודאה (שבת כא). והקשו כולם מדוע המתינו לשנה אחרת ולא קבעו תיכף? אולי י"ל דאיתא באו"ח הלכות חנוכה סי' תרפ"ב אם שכח לומר על הניסים בברכת המזון יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כשם שעשה לאבותינו וכו', והתבואות שור השיג על

זה מהא דאמרינן בברכות דף ס האומר יהי רצון שתלד אשתי זכר זה תפלת שוא, ופריך מהא לכתוב ואחר ילדה בת וגו' מלמד שדנה לאה דין בעצמה וכו', ומשני אין מזכירין מעשה נסים וכו'. ולפי זה היאך יכולים להתפלל שיעשה לנו נסים, הא הוי תפלת שוא? ומתרצי על פי מה שכתבו המפי' עה"כ "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה" אם השית עושה נס נעשה כמו מעין ומקור לשאוב ממנו עוד, וכעין שכ' הזוה"ק (פ' תולדות, ח"א קל"ז) בענין יצחק שהי' עקר וקוב"ה אתרעו בצלותהון דצדיקיא בגין דיתוסף רבות קודשא לכל מאן דאיצטריך בצלותהון דצדיקיא, וכמו שאמר הבעש"ט הק' על הכתוב (תהלים קי"א) "זכר עשה לנפלאותיו" שכל הנסים הם בבחינת זכר המשפיע, שבכל עת שיגיע הזמן מהנס יתעורר הנס והישועה... ולזאת בשנה האחרת בהגיע הזמן הזה וחכמים הרגישו האור הנפלא שהי' אז שהוא פועל דמיונו על העתיד שיוכל להמשיך מהמעין שחפרו אז, קבעו ועשאו ליום טוב בהלל והודאה, וזהו להדליק נר חנוכה ראשי תיבות נח"ל כמו"ש שהוא מעין ומקור המשפיע מנחל עליון אשר לא נפסק ומימיו לא יכזבו לעולם...

17) A letter sent by the Rebbe to his father-in-law, the Previous Rebbe.

B"H, *Motzaei Shabbos*, 2 Shvat, 5692

To my revered father-in-law, the Rebbe *shlita*,

The Rebbe's letter — the memorandum — of the 24th of last month arrived, and from the depths of my heart, I thank you for this precious gift. At this time of favor, I will be bold enough, for my hope will strengthen me, to place a double request — if such a request is necessary, and if such a request will avail — before the Rebbe, to honor me and grant me pleasure with such letters from time to time.

I am lacking much of the informal background information concerning *Chassidus*, in particular with regard to its history and the explanation [of that history]. Thus, like a person who has found great booty, I am happy for every new concept and piece of information which I gain.

I cannot restrain myself from asking for additional explanation concerning a matter that has perplexed me for some time, a point which I have repeatedly heard: "In Lubavitch we do not hold miracles in esteem." I also found parallels to this concept in the Rebbe's letter. [Chassidim] refrain from speaking about these matters, and silence others who speak of them.

Certainly, the chassidim of the early generations had no need for such matters, for their hearts and minds were refined. But in the present age, when due to the distress of the times, people's emotional potential have dwindled, and they are sunk in material affairs, their entire concern is for material matters to the extent that refinement and an elevation of the soul are not felt at all. On the surface, this is difficult to correct [only] by intellectual means, for these will not affect a person. They are too refined to use as a first step. Miracles and the stories of *tzaddikim* and the wonders they perform, by contrast, generate lofty feelings within the soul, taking one out and shaking oneself free, at least partially, from material concerns. This moves even souls which are on a lowly level, or which are found in a low spiritual state.

I again express my warm and deep thanks for the Rebbe's letter; I remain,
Your son-in-law who continuously seeks your welfare,
and who hopes for the Rebbe's blessings,